

HAL
open science

**“Χασισοπότες και λωποδύτες, τοξικομανείς και κακοποιοί”:
Τα ναρκωτικά από την εγκληματοποίηση στην
εγκληματογένεση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα ”**

Kostis Gotsinas

► **To cite this version:**

Kostis Gotsinas. “Χασισοπότες και λωποδύτες, τοξικομανείς και κακοποιοί”: Τα ναρκωτικά από την εγκληματοποίηση στην εγκληματογένεση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα”. V. Artinopoulou; S. Vidali; S. Georgoulas; O. Themeli; N. K. Koulouris; G. Papanikolaou (éds). Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Baker, “Whose side are we on?” [Pouvoirs, neutralité scientifique et discours criminologique : Cinquantenaire de Howard Baker, “Whose side are we on ? ”], Société Grecque pour l’Étude du Crime et du Contrôle Social, pp.260-274, 2018, 978-618-84142-0-4. <hal-02925576>

HAL Id: hal-02925576

<https://hal.science/hal-02925576v1>

Submitted on 1 Oct 2020

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L’archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d’enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του
Κοινωνικού Ελέγχου

Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος

50 χρόνια Howard Becker
“Whose side are we on?”

Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ
Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016

Αθήνα 2018

Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου

Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος

50 χρόνια Howard Becker
“Whose side are we on?”

Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της ΕΕΜΕΚΕ
Αθήνα, 24-27 Μαΐου 2016

E.E.M.E.K.E.
Αθήνα 2018

Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?” Συμβολές στο 1ο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου

Επιμέλεια ύλης:
Βάσω Αρτινοπούλου, Σοφία Βιδάλη, Στράτος Γεωργούλας,
Όλγα Θεμελή, Νικόλαος Κ. Κουλούρης και Γιώργος
Παπανικολάου

Συνεργασία στην επιμέλεια των κειμένων:
Ιωάννα Δρόσου, Άννα Κασάπογλου, Δημήτρης Κόρος,
Αλεξάνδρα Κουφούλη, Γιάννης Πέτσας

Αθήνα 2018

ISBN 978-618-84142-0-4

© των συγγραφέων

Έκδοση:
Ελληνική Εταιρεία Μελέτης του Εγκλήματος και του
Κοινωνικού Ελέγχου (Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε)
Σοφοκλέους 5
10559 Αθήνα

www.eemeke.org
grsscsc@gmail.com

Τεχνική επιμέλεια και εξώφυλλο: Γ. Παπανικολάου
Στοιχειοθετήθηκε με 10/14 GFS Didot (www.greekfontsociety-gfs.gr)

Περιεχόμενα

Οι επιμελητές

Εισαγωγή: εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος ...I

I. Εγκληματολογική θεωρία, έρευνα και εξουσία

Σοφία Βιδάλη

Οι αλήθειες του εγκληματολογικού λόγου: αντιφάσεις, περιορισμοί και προβλήματα στη θεώρηση του «εγκληματικού ζητήματος» ...9

Δημήτρης Παπαϊωάννου

Η έννοια της αξιολογικής ουδετερότητας στις κοινωνικές επιστήμες και την Εγκληματολογία ...30

Αλέξανδρος Ζαμάνης

Η έρευνα πεδίου στην Πολιτισμική Εγκληματολογία. 'Εθνογραφική εμπύθιση' και 'Συμπαθητική Κατανόηση': προς μια «εγκληματολογική κατανόηση» ('criminological verstehen') ...40

Χρήστος Κουρούτζας

Από τον «Εγκληματία Άνθρωπο» στα «Εγκληματικά Γονίδια»: γενετικός λόγος και εξουσία στη γενετικοποίηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ...60

Μαρία Π. Κρανιδιώτη

Η σημασία της έρευνας για τον θεωρητικό λόγο στην Εγκληματολογία: "έν οίδα ὅτι ουδέν οίδα" ...78

Ιωάννα Τσίγκανου και Έμμου Φρονίμου

Αξιολογική ουδετερότητα και μεθοδολογική αμεροληψία στην επιστημονική έρευνα: σκέψεις και προβληματισμοί ...100

Περιεχόμενα

Γρηγόρης Λάζος

Για τη ριζοσπαστική εγκληματολογία στην Ελλάδα ...109

II. Νεοφιλελευθερισμός, επαναοριοθετήσεις του κανονικού,
επικινδυνότητα

Αθανάσιος Χουλιάρας

Εξέλιξη και διαχρονική λειτουργία της έννοιας της
επικινδυνότητας του δράστη στις ποινικές επιστήμες ...145

Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου

Η επικινδυνότητα των ισχυρών και η ισχύς των επικινδύνων:
παραλλαγές μιας μη συμβατικής πραγματικότητας ...174

Μαρίνος Σκανδάμης

Η εξέλιξη της έννοιας της επικινδυνότητας στις συστάσεις του
Συμβουλίου της Ευρώπης ...191

Μαργαρίτα Γασπαρινάτου

Από την επικινδυνότητα στην αναλογιστική πρόγνωση κινδύνου:
οι προκλήσεις και τα αδιέξοδα της θετικιστικής σκέψης ...211

III. Ιστορικές διαστάσεις της εγκληματολογίας και του
εγκλήματος

Έφη Αβδελά

Για μια ιστορία της εγκληματολογικής σκέψης στην Ελλάδα
...231

Γιώργος Παπανικολάου και *Filippo Espinoza*

Λαθρεμπόριο και Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα ...242

Κωστής Γκοτσίνας

«Χασισοπότες και λωποδύτες, τοξικομανείς και κακοποιοί»:
τα ναρκωτικά από την εγκληματοποίηση στην εγκληματογένεση
κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα ...260

IV. Εγκλήματα των ισχυρών, έρευνα, πρόληψη

Ειρήνη Σταμούλη

Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος ...276

Στράτος Γεωργούλας

Κρατικό-Εταιρικό Έγκλημα: παραδείγματα στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα ...295

Ελένη Μιχαλοπούλου

Μία κριτική προσέγγιση του «οικονομικού» εγκλήματος ...306

Μαρία Σακελλάρη

Το έγκλημα κατά της άγριας ζωής στη Κρήτη: τα θύματα που γίνονται θύτες, ο νόμος της σιωπής και η συνενοχή του κράτους ...318

Λία Γάκη

Μια επίσκεψη στην βαθιά πράσινη εγκληματολογία σε σχέση με την οικονομική εγκληματικότητα κατά του περιβάλλοντος στην Ελλάδα ...338

V. Παλιές και νέες διαστάσεις της θεωρίας και όψεις του εγκληματικού ζητήματος

Νικόλαος Τσίρος

Πανοπτισμός και βιοεξουσία ως ερμηνευτικά παραδείγματα του αντιβουλησιαρχικού μεταμοντερνισμού ...356

Μαρκέλλα Σιταρά

Ασφαλιστική διαχείριση και επιστημονική ουδετερότητα στην περίπτωση του SAVRY: μία προσέγγιση από τη σκοπιά της Κριτικής Εγκληματολογίας ...366

Μαρία Αναγνωστάκη

Εναλλακτικά/ευεργετικά μέτρα στη νομοθεσία περί ναρκωτικών: πορίσματα μελέτης ...376

Κατερίνα Καλλιάρια

Η τρέχουσα νεοφιλελεύθερη παρέμβαση του δικαίου στις

Περιεχόμενα

- εργασιακές σχέσεις: μία ριζοσπαστική προσέγγιση ...399
- Έλενα Σάββα*
Ο πελάτης έχει πάντα δίκιο; Μια προσέγγιση των πολλαπλών νομιμοποιήσεων του πελάτη πορνικών υπηρεσιών στην Ελλάδα του 2015-16 ...406
- Δημήτρης Παρασκευόπουλος*
Προσδιορίζοντας το περιεχόμενο της οπαδικής βίας στον αθλητισμό, μανιχαϊσμός και ασφάλεια στην εξέδρα ...417
- Αναστάσιος Παπαθανασίου και Γεώργιος Γέρμανος*
Αντιμετωπίζοντας το Κυβερνοέγκλημα: δυσχέρειες διερεύνησης, στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης από αστυνομικής και εγκληματολογικής πλευράς σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ...434
- VI. Μητρόπολη και κοινωνική ζωή
- Νικόλαος Κ. Κουλούρης*
Διασπορά του ποινικού ελέγχου και κοινωνικοχωρική απομόνωση. Από την «τιμωρητική πόλη» στις «περίκλειστες κοινότητες» ...448
- Πέννυ Κουτρολίκου και Ειρήνη Μίχα*
Οι πολιτικές για το χώρο και ο εγκληματολογικός λόγος: το παράδειγμα του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για την Αθήνα ...468
- Άλκηστις Πρέπη*
Παρίσι-Αθήνα: η ασφάλεια στην πόλη μέσα από τις πολιτικές των σημερινών δημοτικών αρχών ...486
- VII. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις του εγκληματικού ζητήματος
- Παναγιώτα Μπαλή και Αθανάσιος Δουζένης*
Εφηβεία και παραβατική συμπεριφορά ...506
- Έλενα Καρχαζή*
Παρεμβάσεις με δικαστική εντολή και 'επιβεβλημένη βοήθεια': πώς να απελευθερωθούμε από ένα παράδοξο που εγκλωβίζει;

Δήμητρα Μάντζαρη

Επιτελώντας το ρόλο του ψυχολόγου σε πλαίσια κράτησης: μια κριτική ματιά στις σχέσεις εξουσίας, θεραπείας και στις προοπτικές της επαγγελματικής πρακτικής ...531

Άννα Μαμάη

Η ποινική διαμεσολάβηση στην ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: ενδυνάμωση του θύματος ή δευτερογενής θυματοποίηση; ...545

Στέλλα Νιώτη

Η προκαταρκτική εξέταση και ο ρόλος του ειδικού ανακριτικού υπαλλήλου: η εμπειρία από το Σ.Ε.Υ.Υ.Π. ...563

VIII. Επιτήρηση, ασφάλεια, ασφαλιστική διαχείριση, αστυνόμευση

Ντόρα Γιαννάκη

Διαδικαστική δικαιοσύνη, αστυνόμευση δημόσιας τάξης και εμπιστοσύνη στην αστυνομία: ευρήματα μιας ποιοτικής έρευνας ...572

Αθανασία Μαυρομάτη

Στερεότυπα, βία και καταστολή: ο ρόλος των στερεοτύπων σε συγκρούσεις δημοσίων συναθροίσεων στην Ελλάδα ...594

Ευάγγελος Ι. Χαϊνάς

Όψεις επιτήρησης, πρόληψης και ελέγχου του εγκλήματος σε μεγάλα αθλητικά γεγονότα ...616

IX. Εγκλεισμοί, πληθυσμοί σε παρένθεση

Αναστασία Τσακάλογλου

Κέντρα κράτησης μεταναστών: πανοπτισμός και κράτος εκτάκτου ανάγκης ...636

Ζαχαρούλα Τσιριγώτη

Ο ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας στη διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών ...651

X. Φυλακή—επανένταξη

Γιάννης Πέτσας

«Εντάξει, φυλακή είναι»: οι συνθήκες εγκλεισμού των κρατουμένων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων ...657

Δημήτρης Κόρος

Η συντροπικότητα της πειθαρχίας και κυβερνολογικής στην ελληνική φυλακή ...669

Άννα Κασάπογλου

Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου ...687

Καλλιόπη Ορφανάκη

Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων των εγκλείστων ενηλίκων μαθητών γύρω από το παρα-ποινικό και περι-ποινικό τομέα: η μελέτη περίπτωσης του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας της Δικαστικής Φυλακής Κορυδαλλού ...706

XI. Αποκαταστατική δικαιοσύνη—ένα άλλο παράδειγμα

Βάσω Αρτινοπούλου

Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: μια άλλη οπτική ...723

Αφροδίτη Μαλλούχου

Η συνδιαλλαγή σε ένα επανορθωτικό πλαίσιο μεταχείρισης των ανήλικων παραβατών και ο ρόλος του επιμελητή ανήλικων ως διαμεσολαβητή: στάσεις και αντιλήψεις Επιμελητών Ανηλίκων του Νομού Αττικής ...746

Ηρώ Μιχαήλ

Ενδυναμώνοντας την Επανορθωτική Δικαιοσύνη: διεθνείς τάσεις και σύγχρονες προκλήσεις ...766

Οι συγγραφείς του τόμου ...784

Κωστής Γκοτσίνας

«Χασισοπότες και λωποδύτες, τοξικομανείς και κακοποιοί»: τα ναρκωτικά από την εγκληματοποίηση στην εγκληματογένεση κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα

Εισαγωγή

Τον Σεπτέμβριο του 1897, ο Διευθυντής της Διοικητικής Αστυνομίας Αθηνών και Πειραιώς Κωνσταντίνος Βούλτσος εξέδωσε μια αστυνομική διάταξη που απαγόρευε την κατανάλωση χασίς «εν τε τοις καφενείοις και οπουδήποτε αλλαχού», με την αιτιολογία ότι «παράγει ολέθρια αποτελέσματα ου μόνον κατά της υγείας των ανθρώπων, αλλά και κατά της δημοσίας ασφαλείας, καθ' όσον οι χασισταί γενόμενοι μανιακοί εκ της χρήσεως του χασίς, δύνανται να πράξωσι παντοειδείς βιαιότητες και εγκληματικές πράξεις» (Βούλτσος 1901, 220).

Η συσχέτιση ινδικής κάνναβης και παραβατικότητας δεν ήταν ούτε καινούριο ούτε αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες, η λέξη που αναφέρεται στον δολοφόνο («assassino» στα ιταλικά και τα πορτογαλικά, «assassin» στα γαλλικά, «asesino» στα ισπανικά, «assassin» στα αγγλικά, «asasin» στα ρουμανικά) προέρχεται από την αραβική λέξη «hāṣīṣ», που σημαίνει το άχυρο, το χορτάρι, την ινδική κάνναβη, και από τη λέξη «hāṣṣāṣī», που σημαίνει τους καταναλωτές της τελευταίας. Αν κάτι αποτέλεσε καινούρια εξέλιξη στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα ήταν από τη μία μεριά η διάδοση νέων ουσιών και τρόπων χρήσης, και από την άλλη η ποινικοποίηση των σχετικών πρακτικών.

Όσον αφορά την πρώτη εξέλιξη, την εμφάνιση δηλαδή νέων ψυχοτρόπων ουσιών στον ελλαδικό χώρο, κατά τη δεκαετία του 1870 εισήχθη η καλλιέργεια της ινδικής κάνναβης στην Πελοπόννησο, όπου σε κάποιες περιοχές όπως η Μαντινεία αναδείχθηκε σε μονοκαλλιέργεια. Το φυτό διαδόθηκε και σε άλλες περιοχές της χώρας, ενώ παράλληλα τα επόμενα χρόνια άρχισε να εξαπλώνεται και η χρήση του χασίς, ιδίως σε λιμάνια, αστικά κέντρα και φυλακές (Παπαβασιλείου 1884, 142, Ανώνυμος 1887, 111). Εξάλλου, ουσίες όπως η μορφίνη ή η κοκαΐνη χορηγούνταν για θεραπευτικούς σκοπούς, και από τις αρχές του 20ού αιώνα μαρτυρούνται και εξωιατρικές χρήσεις, καθώς και περιπτώσεις εθισμού. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1910 γίνεται λόγος για περιστατικά «αιθερομανίας» ή μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο για καταχρήσεις κοκαΐνης (Γιοφύλλης 1915, 1, Λ. 1929, 3). Κομβικό σημείο, ωστόσο, αποτελεί η εμφάνιση της ηρωΐνης στην παράνομη αγορά, που, απ' ό,τι φαίνεται, χρονολογείται στα μέσα της δεκαετίας του 1920 (Στριγγάρης, 1934, 235, Παπαϊωάννου, 2006, 103). Η εμφάνιση αυτή αφ' ενός μετέβαλε το τοπίο των εξαρτήσεων, αφ' ετέρου θορύβησε τους συγχρόνους και επηρέασε τους δημόσιους λόγους σχετικά με τα ναρκωτικά.

Όσον αφορά τη δεύτερη εξέλιξη, την ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών, η ποινικοποίηση των ναρκωτικών δεν ακολούθησε ενιαία πορεία. Ένα νομοθετικό σκέλος είχε ως αντικείμενο την ινδική κάνναβη, η δημόσια χρήση της οποίας απαγορεύτηκε τη δεκαετία του 1890 με εγκυκλίους και αστυνομικές διατάξεις, όπως αυτή που προαναφέρθηκε, ενώ στις αρχές του 20ού αιώνα η καλλιέργεια του φυτού φορολογήθηκε και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο απαγορεύτηκε. Ένα δεύτερο σκέλος αφορούσε κατά κύριο λόγο τα οπιούχα και την κοκαΐνη που τη δεκαετία του 1920 υποβλήθηκαν σε κρατικό έλεγχο και μονοπωλήθηκαν. Τελικά η νομοθεσία ενοποιήθηκε το 1932, όταν όλες οι ουσίες υπήχθησαν στο νόμο 5539 «περί μονοπωλίου των ναρκωτικών φαρμάκων και του ελέγχου αυτών» (Tsiganou 2003). Έτσι, στο υπόλοιπο της δεκαετίας του 1930 η παραγωγή, η εμπορία, η κατοχή και η χρήση τόσο του χασίς όσο και του οπίου, της μορφίνης, της ηρωΐνης ή της κοκαΐνης εκτός ορισμένων, πολύ συγκεκριμένων πλαισίων τελούσαν πλέον υπό απαγόρευση.

Αυτή η διαδικασία ποινικοποίησης κατέστησε αυτομάτως παράνομες μια σειρά πρακτικών και συμπεριφορών, όπως για παράδειγμα την πώληση ή την αγορά ορισμένων ουσιών χωρίς ιατρική συνταγή ή που δεν προέρχονταν από τις αποθήκες του Κρατικού Μονοπωλίου. Πέραν, όμως, αυτών των νέων κατηγοριών παραβάσεων, διάχυτος ήταν ο φόβος ότι η χρήση ναρκωτικών προκαλούσε αύξηση της εγκληματικότητας. Με άλλα λόγια, έντονη ήταν η πεποίθηση των σύγχρονων παρατηρητών ότι τα ναρκωτικά αποτελούσαν εγκληματογόνο παράγοντα. Έτσι, τον Νοέμβριο του 1935, η εφημερίδα Αθηναϊκά Νέα έγραφε στο πρωτοσέλιδό της: «Εντός εγκαταλελειμμένου βαγονίου εις τον λαρισσαϊκόν του Πειραιώς ανευρέθη ένας ηρωϊνομανής! Συνελήφθη ένας σεσημασμένος κλέπτης και τοξικομανής, διότι διέπραξε διαφόρους κλοπές εις ξενοδοχεία! Εις ένα οινομαγειρείον άγνωστος ετραυμάτισε αναιτίως διά ποτηρίου κάποιον εργάτην. Φαίνεται ότι επρόκειτο περί χασισοπότου διατελούντος υπό την επήρειαν του χασίς! [...] Σημειούμεν το φαινόμενον, διότι τα σχετικά κρούσματα ήρχισαν να πολλαπλασιάζωνται επικινδύνως τον τελευταίον καιρόν.» (Ανώνυμος 1935, 1).

Στη συνέχεια του κειμένου θα παρουσιαστούν οι πιο διαδεδομένες αντιλήψεις των συγχρόνων για τη φύση της σχέσης ουσιών και παραβατικότητας. Ακολούθως θα γίνει μια συνοπτική επισκόπηση των μορφών παραβατικότητας που σχετίζονταν με τα ναρκωτικά, όπως τουλάχιστον προκύπτουν από τις σελίδες του Τύπου της εποχής και το αστυνομικό δελτίο. Τέλος, θα επιχειρηθεί μια σύντομη ανάλυση της λειτουργίας και της πρόσληψης των λόγων, τόσο επιστημονικών όσο και δημοσιογραφικών, που προέβαλλαν την αιτιακή σύνδεση ουσιών και εγκλήματος.

Ερμηνευτικά μοντέλα

Σε ένα πολύ γνωστό και ευρείας απήχησης κείμενο του 1963 ο Howard Becker εισήγαγε τον όρο «εργολάβοι ηθικής» για να περιγράψει τα πρόσωπα που αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία της δημιουργίας κανόνων καθώς οι υπάρχοντες κανόνες «δεν του[ς] ικανοποιούν γιατί υπάρχει κάτι σατανικό που του[ς] ενοχλεί πολύ» (Becker, 2000, 197). Στην περίπτωση των ναρκωτικών και στην Ελλάδα του ύστερου

19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, αν κάποιος επωμίστηκαν την «ηθική σταυροφορία» για τη λήψη νομοθετικών μέτρων κατά των ναρκωτικών, αυτοί ήταν νομικοί, γιατροί, ψυχίατροι, υπάλληλοι της διοίκησης, όργανα της τάξης, δημοσιογράφοι. Ένας από αυτούς τους οιονεί σταυροφόρους μεταρρυθμιστές, ο υφηγητής Παθολογίας και μετέπειτα τακτικός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο, ακαδημαϊκός και για ένα σύντομο διάστημα υφυπουργός Υγιεινής, Αριστοτέλης Κούζης, έγραφε το 1914 σε ένα υπόμνημά του προς τα Υπουργεία Εσωτερικών, Στρατιωτικών και Δικαιοσύνης ότι: «Αι καθ' ημέραν εν τω αστυνομικώ δελτίω αναγραφόμεναι κολάσιμοι πράξεις εκ μέρους ατόμων καταχρωμένων του χασίς και η οσημέραι εξάπλωσις και διάδοσις του κακού τούτου και παρ' ημίν, αναγκάζουσιν όπως ταχέως θεσπισθώσι παρ' ημίν απαγορευτικά διατάξεις ου μόνον κατά της χρήσεως της επιβλαβούς ταύτης σκευασίας, αλλά και κατά της αγοράς εν γένει και πωλήσεως χασίς εν Ελλάδι.» (Κούζης 1914, 62).

Όπως και ο Κούζης, πολλοί από τους θεωρούμενους ειδικούς της αποκαλούμενης «τοξικομανίας» έκαναν λόγο στα γραπτά τους για αιτιακή σύνδεση μεταξύ της κατανάλωσης κάποιας ναρκωτικής ουσίας και της διάπραξης αξιόποινων πράξεων, προδιαγράφοντας μια αναπόδραστη πορεία των χρηστών, όπως έκανε για παράδειγμα ο ψυχίατρος Δημήτρης Κουρέτας: «ο τοξικομανής λησμονεί την αξιοπρέπειά του ως ανθρώπου, δεν έχει επίγνωσι των ευθυνών και, απ' ου εξαντλήσει όλα τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα, καταλήγει στην απάτη, την κλοπή, την βιαιοπραγία και το φόνο, είτε υπό την επήρεια του ναρκωτικού, είτε εις κατάστασι στερήσεως διατελών, διότι το φάρμακο του είναι πειο απαραίτητο και απ' αυτή τη ζωή του ακόμη» (Κουρέτας 1932, 111).

Ενίοτε αναφερόταν το ενδεχόμενο ο συγχρωτισμός με παραβατικές ομάδες ή η διαβίωση στη φυλακή να συνιστούσαν την αφετηρία μιας εξάρτησης, πιο συχνά όμως οι συγγραφείς έδιναν έμφαση στην αντίθετη φορά: από τη χρήση ουσιών δηλαδή στο έγκλημα.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν προταθεί διάφορα αιτιακά σχήματα από εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους, οικονομολόγους και άλλους ερευνητές και ερευνητρίες που μελετούν τη σχέση

μεταξύ ουσιών και παραβατικών συμπεριφορών: το ψυχο-φαρμακολογικό μοντέλο (psycho-pharmacological), που εστιάζει στις φαρμακολογικές ιδιότητες των διαφόρων ουσιών, το οικονομικό μοντέλο (economic motivation ή economico-compulsive), σύμφωνα με το οποίο η ανάγκη χρηματοδότησης των ημερήσιων αναγκών ενός χρήστη οδηγεί σε παραβατικότητα, το συστημικό μοντέλο (systemic), που αναφέρεται στην εγγενή βία του δικτύου εμπορίας και διακίνησης των παράνομων ουσιών, το τριμερές μοντέλο (tripartite), που αποτελεί σύνθεση των τριών προηγούμενων, το αντεστραμμένο αιτιακό μοντέλο που υποστηρίζει ότι ο παραβατικός τρόπος ζωής βρίσκεται στην αφετηρία της χρήσης ναρκωτικών, μοντέλα που πριμοδοτούν ψυχοκοινωνικούς παράγοντες κ.ο.κ. (Goldstein, 1985, Watters και άλλοι, 1985, Raskin White, Gorman 2000, 170-174). Μιλώντας για το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, οι ερμηνείες που κατά κανόνα προτεινόταν από τους συγχρόνους (όχι απαραίτητα με αξιώσεις ευρύτερου θεωρητικού σχήματος) θα μπορούσαν να αναχθούν, αν καταφύγουμε σε αναχρονιστικούς όρους, είτε σε ένα οικονομικο-εξαναγκαστικό, είτε σε ένα ψυχο-φαρμακολογικό μοντέλο.

Στην πρώτη περίπτωση, της οικονομικο-εξαναγκαστικής ερμηνείας, η ανάγκη προσπορισμού χρημάτων για την αγορά της καθημερινής δόσης οδηγούσε στην τέλεση εγκλημάτων τόσο κατά της περιουσίας, όσο και κατά των προσώπων. Γράφει χαρακτηριστικά στην πρώτη έκδοση της Εγκληματολογίας του ο Κωνσταντίνος Γαρδίκας: «τοιαύτη τις έξις επικρατούσα εις ανθρώπους πενεστέρους προκαλεί ή επιτείνει την αλητείαν και την κλοπήν προς απόκτησιν χρημάτων διά την αγοράν του δαπανηρού τούτου δηλητηρίου, συνήθως δ' εκ του λαθρεμπορίου. [...] Το άτομον καθίσταται έρμαιον της μανίας προς το δηλητήριο και τείνει να προμηθευθή τούτο διά παντός μέσου, διά ψεύδους, απάτης και πάσης ειδεχθούς ενεργείας. [...] Προς αγοράν ηρωίνης βαίνει μέχρι δαρμού και τραυματισμού και των πλέον προσφιλών και σεβαστών προσώπων, οίκτον ουδένα συναισθανόμενος προς τα μέλη της οικογενείας, απεμπολεί ασπλάγχγως παν τιμαλφές και παν ό,τι απαραίτητον έχει προς αγοράν της ηρωίνης» (Γαρδίκας, 1936, 247).

Με άλλα λόγια, εφόσον υπολογιζόταν ότι οι ανάγκες ενός

τακτικού χρήστη ηρωΐνης ή κοκαΐνης μπορούσαν να φτάσουν ή και να ξεπεράσουν τις 100 δραχμές καθημερινά, τη στιγμή που το ελάχιστο κόστος για τη διατροφή μιας πενταμελούς οικογένειας υπολογιζόταν στις 450 δραχμές την εβδομάδα (Κουτσουμάρης 1932, 1, Λεβ 1936, 3, Παξινός 1940, 105-106, Ιωακείμογλου, Λογαράς, 1934, 8), το συμπέρασμα έμοιαζε αυτονόητο: ο εν λόγω χρήστης, αν δεν είχε την ανάλογη οικονομική επιφάνεια, θα αναγκαζόταν να καταφύγει στην κλοπή, την υπεξαίρεση, τη διάρρηξη, τη ληστεία.

Στη δεύτερη περίπτωση, εκείνη της ψυχο-φαρμακολογικής ερμηνείας, υποστηριζόταν ότι η επίδραση των ναρκωτικών στον οργανισμό, στη συμπεριφορά και στο χαρακτήρα του χρήστη ήταν τέτοια που προκαλούσε εγκλήματα, ιδίως κατά των προσώπων. Πιο συγκεκριμένα, η επίδραση αυτή μπορούσε να είναι αφενός βραχυπρόθεσμη, υπό μορφή παραισθήσεων, παρανοϊκών εκδηλώσεων, έξαψης των ενστίκτων κ.λπ., ή υπό μορφή συσκότισης της κρίσης και αναστολής των ηθικών φραγμών. Αφετέρου μακροχρόνια, επιφέροντας μεταβολή του χαρακτήρα και βιολογικές αλλοιώσεις, τις οποίες περιέγραφε με επιστημονικοφανή τρόπο μια αθηναϊκή εφημερίδα το 1931: «Μέσα στον εγκέφαλον των τοξικομανών έχουν παραλύσει τελείως τ' ανώτερα ψυχικά κέντρα του λογικού και της αυτοκυριαρχίας, επικρατούν δε αι κατώτεροι ορμαί και τα βίαια πάθη που καταβάλλουν τους εκφύλους αυτούς τύπους εις το επίπεδον του κτήνους.» (Ανώνυμος 1931, 3).

Πέραν αυτών των γενικών ερμηνειών, κάποιοι από τους παρατηρητές προέβαιναν και σε ειδικότερους συσχετισμούς αδικημάτων ορισμένης φύσης με συγκεκριμένες ουσίες και τις ιδιαίτερες ιδιότητές τους. Αν υπάρχει ένα σχήμα που συμμερίζονταν οι περισσότεροι συγγραφείς, αυτό συνοψίζεται από τον ψυχίατρο Μιχαήλ Στριγγάρη, ο οποίος έγραφε στη μελέτη του για το χασίς ότι σύμφωνα με πληροφορίες των διωκτικών αρχών: «οι χασισοπότες υπό την επήρειαν του χασίς εκτρέπονται πολλάκις εις την διάπραξιν αδικημάτων βίας, ως επιθέσεις κατά προσώπων, τραυματισμούς, αντιστάσεις, ληστείας, φθοράς ξένης περιουσίας κτλ., ενώ άλλοι τοξικομανείς, ιδία δε ηρωΐνομανείς, προσβάλλουν ως επί το πλείστον την ξένην περιουσίαν, ίνα αποκτήσουν τα απαιτούμενα χρήματα διά την αγοράν του ναρκωτικού.» (Στριγγάρης. 1937, 293).

Επομένως, και στην ελληνική περίπτωση διαπιστώνουμε από τις αρχές του 20ού αιώνα, αν όχι και νωρίτερα, μια διαδεδομένη συσχέτιση της χρήσης ουσιών με τη διάπραξη αδικημάτων. Όπως αναφέρθηκε και εισαγωγικά, η συσχέτιση αυτή υπερέβαινε τα ελληνικά σύνορα (Kane 1917, Hamilton 1921, Zarandieta y Mirabent 1921, Legrain 1923, Kolb 1925, Wood 1939, Carratalá 1939). Αποτελούσε συστατικό στοιχείο των λόγων περί ναρκωτικών από τα πρώτα χρόνια της ανάδυσης της έννοιας της «τοξικομανίας», στην οποία οι ιατρικές πτυχές διαπλέκονταν με τις ηθικές συμπαραδηλώσεις. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που έθεταν υπό αμφισβήτηση την κυρίαρχη ορθοδοξία, όπως ο αμερικανός κοινωνιολόγος Alfred Lindesmith που έγραφε το 1940 πως «η πεποίθηση ότι ένας τοξικομανής γίνεται αυτομάτως ένα ηθικά εκφυλισμένο άτομο, ψεύτης, κλέφτης κ.λπ., λόγω της άμεσης επίδρασης του ναρκωτικού, αποτελεί ανοησία εφάμιλλη της πίστης στη μαγεία» (Lindesmith 1940, 206). Αυτή η πίστη είχε τους αποστόλους της και στην Ελλάδα, καθώς οι διαδεδομένοι κοινοί τόποι μεταλαμπαδεύονταν μέσω ανταποκρίσεων και ρεπορτάζ για εγκλήματα στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, μέσω των παραπομπών σε ξένες επιστημονικές πραγματείες ή μέσω της μετάφρασης και δημοσίευσης λογοτεχνικών έργων.

Κατηγορίες εγκλημάτων

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν φυσικά ότι οι αντιλήψεις περί της εγκληματογόνου δράσης των ψυχοτρόπων ουσιών ήταν αποκλειστικά προϊόν εισαγωγής. Χωρίς αμφιβολία υπήρχαν και στην Ελλάδα περιστάσεις όπου ουσίες και παραβατικότητα συνδέονταν. Έχει επομένως σημασία να εξετάσουμε, πέρα από τις διακηρύξεις των ειδημόνων, ποιος ήταν στην πράξη ο ρόλος των ναρκωτικών στα διάφορα αδικήματα που απασχολούσαν τις Αρχές στο πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα. Μια άποψη επ' αυτού μας προσφέρει ο ημερήσιος Τύπος, άποψη βέβαια διαμεσολαβημένη τόσο από τους διωκτικούς μηχανισμούς, που τις περισσότερες φορές αποτελούσαν την απευθείας πηγή πληροφόρησης των εφημερίδων, όσο και από τον αστυνομικό ρεπόρτερ ή τον αρχισυντάκτη που, όπως θα δούμε και παρακάτω, μπορούσε να καταφύγει σε στερεοτυπικές εκφράσεις και προκατασκευασμένες διατυπώσεις.

Ανατρέχοντας, λοιπόν, στις σελίδες του Τύπου, συναντάμε κατ' αρχάς μερικές περιπτώσεις όπου μια ναρκωτική ουσία είναι το όργανο, το μέσο διά του οποίου τελούνται το έγκλημα. Έτσι, ένα ναρκωτικό μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με σκοπό τη δηλητηρίαση – αν και οι περιπτώσεις αυτές ήταν σπάνιες, αφού συνήθως προτιμούνταν ουσίες πιο προσιτές, όπως το αρσενικό. Τις φορές εκείνες που εμπλέκονταν οπιούχα ή κοκαΐνη, επρόκειτο μάλλον για ιατρικό σφάλμα ή ακούσια δηλητηρίαση, όπως σε ένα περιστατικό τον Νοέμβριο του 1905, όταν ένας φαρμακοποιός εκτελώντας μια συνταγή χορήγησε στον ατυχή ασθενή αντί για κινίνη... κοκαΐνη (Ανώνυμος 1905, 2). Ενίοτε διαβάζουμε για κάποια ηρεμιστική ή υπνωτική ουσία που χορηγείται στο υποψήφιο θύμα με σκοπό την κλοπή, την υπεξαίρεση, το βιασμό, την αποπλάνηση, την απάτη ή και το φόνο, ενώ δεν αποκλείεται και το αντίστροφο σενάριο: εκείνος που καταναλώνει την ένοχη ουσία ήταν ο υποψήφιος δράστης, προκειμένου να υπερνικήσει το φόβο, τις επιφυλάξεις, τις αναστολές, το άγχος ή την αποστροφή του για το αίμα.

Τις περισσότερες φορές, ωστόσο, σύμφωνα πάντα με τις εφημερίδες της εποχής, τα ναρκωτικά δεν ήταν το μέσο αλλά η αιτία είτε εγκλημάτων κατά του προσώπου είτε εγκλημάτων κατά της περιουσίας. Στην πρώτη περίπτωση διαβάζουμε για φόνους, ανθρωποκτονίες, τραυματισμούς, σωματικές βλάβες, αδίκους επιθέσεις με πυροβόλα και αγχέμαχα όπλα, ακόμα και με γυμνά χέρια. Θύματα μπορούσαν να είναι πρόσωπα που εμπλέκονταν στην εμπορία ή στη χρήση, ιδιοκτήτες χασισοποτειών, μέλη των δυνάμεων της τάξης, συγγενικά, φιλικά ή γειτονικά πρόσωπα και κάποτε άγνωστοι: περαστικοί ή πελάτες του καταστήματος όπου βρισκόταν ο δράστης. Απηχήσεις τέτοιων καταστάσεων συναντάμε και στα ρεμπέτικα τραγούδια: «Ένας μάγκας στον τεκέ μου / τσάκισε τον ναργιλέ μου [...] μάγκα θα σε ξεφτιλίσω / και το αίμα σου θα χύσω.» (Aulin, Vejleskon 1991, 47).

Στη δεύτερη περίπτωση, των εγκλημάτων κατά της περιουσίας, συναντάμε κλοπές, υπεξαίρεσεις, διαρρήξεις κ.λπ., το αντικείμενο των οποίων τις περισσότερες φορές ήταν μικρής αξίας: μερικές δραχμές, φάρμακα από ένα φαρμακείο, ένα ρολόι, μια πένα, ηλεκτρικοί λαμπτήρες του τραμ, τρόφιμα, είδη ένδυσης, κ.ά. Μάλιστα,

ο Σπύρος Παξινός, υποδιευθυντής της Γενικής Ασφάλειας Αθηνών, έγγραφε το 1940 για το ζήτημα αυτό, προφανώς με μια μεγάλη δόση υπερβολής: «Εκ γενομένων στατιστικών εξηκριβώθη ότι τα 9/10 των απλών κλοπών διαπράττονται συνήθως υπό τοξικομανών. Οσάκις δε διετάχθη η περισυλλογή αυτών και η αυστηρά παρακολούθησίς των υπό των υπηρεσιών Ασφαλείας Αθηνών, αι κλοπαί των ανωτέρω κατηγοριών ηλαττούντο κατά πολύ.» (Παξινός 1940, 106).

Τέλος, εκτός από τα εγκλήματα κατά των προσώπων και κατά της περιουσίας, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των αδικημάτων που ακολουθούσαν οι Εγκληματολογικές Στατιστικές του Μεσοπολέμου (Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας 1937, xiii-xvii), τα ναρκωτικά εμπλέκονταν και σε κάποιες υποθέσεις εγκλημάτων κατά των ηθών: βιασμό, αποπλάνηση, σωματεμπορία, προαγωγή σε πορνεία, ακόμα και περιπτώσεις μοιχείας ή παρά φύσιν ασελγείας, που συνιστούσαν σεξουαλικές παρεκκλίσεις από τη νόρμα και αποτελούσαν εκείνη την εποχή ποινικά κολάσιμες πράξεις.

Ας σημειωθεί εδώ ότι εκτός από αυτή την εικόνα της εγκληματικότητας μέρα με τη μέρα που προκύπτει από τα φύλλα των εφημερίδων, κάποιες άλλες πηγές προσφέρουν μια οπτική σε βάθος χρόνου, με επίκεντρο ατομικές περιπτώσεις. Πρόκειται, για παράδειγμα, για κάποια δελτία εγκληματικότητας που σώζονται στο Αρχείο του υψηλόβαθμου στελέχους της Αστυνομίας Πόλεων Αριστοτέλη Κουτσουμάρη στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, ή για αποσπάσματα ποινικών μητρώων που παραθέτει ο Κωνσταντίνος Γαρδίκας σε ένα τομίδιο του 1950 με τον εύγλωττο τίτλο «Το χασίσιον ως παράγων εγκλημάτων» (Γαρδίκας 1950, 10-15). Οι πηγές αυτές παρουσιάζουν ατομικές καριέρες όπου οι συλλήψεις και οι καταδίκες για χασισοποσία, παράνομη κατοχή ή λαθρεμπορία ναρκωτικών εναλλάσσονται με συλλήψεις και καταδίκες για αλητεία, παράνομη οπλοφορία, οπλοχρησία, άδικη επίθεση, τραύματα, κλοπή, υπεξαίρεση, φθορά ξένης περιουσίας, εξύβριση κ.λπ.

Λογοθετική λειτουργία

Αρκούν όμως οι αναφορές των εφημερίδων ή η απαρίθμηση από τη μία παραβάσεων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών και από

την άλλη λοιπών ποινικών αδικημάτων για να θεμελιώσουν μια αιτιακή σχέση μεταξύ των δύο; Διαβάζοντας προσεκτικότερα τις πηγές μας, διαπιστώνουμε ότι επί της ουσίας η σχέση αυτή μένει λογικά αστήρικτη, αφού ούτως ή άλλως δεν είναι αναγκαστικά άμεση (Κουκουτσάκη, 2002, 85-88). Δεν θα αναφερθούμε εδώ σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπου ο ρόλος των ουσιών στην τέλεση του εγκλήματος άπτεται ενδεχομένως του δημοσιογραφικού σφάλματος ή του κιτρινισμού – στις 9 Φεβρουαρίου 1935, για παράδειγμα, ο «πρωτοφανούς βιαιότητας βιασμός γυναικός» κατόπιν χορήγησης χασίς, που αναγγέλλεται από τις πρωινές εφημερίδες (Ακρόπολις), διαφεύδεται κατηγορηματικά από τις απογευματινές εκδόσεις (Βραδυνή). Ούτε θα επεκταθούμε στην παραμορφωμένη εικόνα που προκύπτει από την εξ ορισμού επιλεκτική δραστηριότητα των διωκτικών αρχών. Πρόκειται για ζήτημα που έχει υπογραμμιστεί επανειλημμένα αλλά δεν παύει να επανέρχεται στις συζητήσεις περί ναρκωτικών και περί παρέκκλισης γενικότερα: για λόγους οργανωτικούς, πρακτικούς ή ιδεολογικούς η αστυνομία τείνει να εστιάζει την προσοχή της σε ομάδες πληθυσμού που είναι κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτες ή περιθωριοποιημένες και ως εκ τούτου υπόκεινται συχνότερα σε έλεγχο. Έτσι, η συλλογιστική που εκθέτει ο Αριστοτέλης Κουτσομάρης μοιάζει περισσότερο με αυτοεκπληρούμενη προφητεία: «Τρανωτάτην απόδειξιν της επιδράσεως ην έσχεν η τοξικομανία εις την αύξησιν της εγκληματικότητος, αποτελεί το γεγονός ότι επί 695 συλληφθέντων [το έτος 1930] οι 650 ήτοι τα 93,5% ευρέθησαν σεσημασμένοι και δι' άλλα αδικήματα ιδίως κατά της περιουσίας.» (Κουτσομάρης 1932, 1).

Κρατώντας κατά νου τις παραπάνω παραμέτρους, θα επικεντρωθούμε στους όρους και τις εκφράσεις που χρησιμοποιούν οι συντάκτες του αστυνομικού δελτίου. Στα κείμενά τους παρατηρούμε ότι σπανίως στοιχειοθετείται επαρκώς η σύνδεση ναρκωτικών και εγκλήματος, καθώς δεν είναι πολλές οι περιπτώσεις όπου γίνεται ευθέως λόγος για το ρόλο που έπαιξε η εκάστοτε ουσία στη διάπραξη του αδικήματος, με την αναφορά για παράδειγμα στην κατανάλωση κάποιου ναρκωτικού πριν το πέρασμα στην πράξη. Είναι ενδεικτικό ότι άλλες φορές η επιλογή των λέξεων προδίδει

πως βρισκόμαστε στο πεδίο της πιθανολογίας ή των υποθέσεων, όταν φερ' ειπείν διαβάζουμε: «τελών προφανώς υπό την επήρεια χασίς» ή «φαίνεται ότι επρόκειτο περί χασισοπότου».

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, πάντως, τα ολιγόστιχα ειδησάρια του αστυνομικού δελτίου αρκούνται να περιγράψουν το δράστη ή τη δράστιδα ως «χασισοπότη», «ηρωινομανή», «μορφιομανή», «κοκαΐνομανή» ή γενικώς «τοξικομανή», αποδίδοντας ένα ευρύτερο γνώρισμα που δεν σημαίνει απαραίτητως επήρεια κάποιας ουσίας τη στιγμή της τέλεσης του αδικήματος. Πολύ συχνά δε, ο προσδιορισμός συνδέεται συμπλεκτικά με έναν δεύτερο, που συμπληρώνει τον πρώτο και μπορεί να αναφέρεται στο εκάστοτε αδίκημα ή σε γενικότερους αξιολογικούς χαρακτηρισμούς. Έτσι, από τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα διαβάζουμε για λωποδύτες και χασισοπότες, για μαχαιροβγάλτες και χασισοπότες, για σεσημασμένους κλέφτες και χασισοπότες, για αέργους και χασισοπότες, για χασισοπότες και λοιπούς φαυλοβίους κ.λπ. κ.λπ. Στα χρόνια του Μεσοπολέμου και καθώς διαδίδεται τόσο η χρήση άλλων ουσιών όσο και η έννοια της «τοξικομανίας», εμφανίζονται στον Τύπο ανάλογα επιθετικά ζεύγη, όπως για παράδειγμα «τοξικομανής και σεσημασμένος κακοποιός», «κλέφτης και ηρωινομανής», «λιποτάκτης και τοξικομανής», «επικίνδυνος έμπορος ναρκωτικών και κακοποιός» ή «τοξικομανής και λωποδύτης».

Μέσω της παράταξης τέτοιου είδους προσδιορισμών, οι δύο συμπλεκόμενοι όροι κατέληγαν να είναι σχεδόν συνώνυμοι και δυνάμει εναλλάξιμοι. Με άλλα λόγια, ο χρήστης ναρκωτικών δεν ήταν απλώς εγκληματίας ως παραβάτης του ποινικού νόμου, ούτε δυνάμει εγκληματίας λόγω των πιθανών παρενεργειών της ουσίας που κατανάλωνε. Ήταν εγκληματίας στην ουσία του και εξ ορισμού. Όπως έγραφε ήδη το 1915 σε μια επιφυλλίδα του ο Ιωάννης Κονδυλάκης: «Εις την κοινήν όμως συνείδησιν χασισοπότης σημαίνει εγκληματίας. Και μόνον το γεγονός ότι ένας πίνει χασίς αρκεί διά να τον χαρακτηρίση ως εγκληματίαν, πάντως δε επικίνδυνον εις την κοινωνίαν» (Διαβάτης 1915, 1). Δύο δεκαετίες αργότερα ο Μιχαήλ Στριγγάρης επιβεβαίωνε επιγραμματικά την άποψη αυτή: «η έκφρασις “χασισοπότης” είναι συνώνυμος με κακοποιόν στοιχείον ή

κακούργον» (Στριγγάρης 1937, 35).

Η συμπίληση χαρακτηριστικών, ιδιοτήτων ή συμπεριφορών διαφορετικής τάξης δημιουργούσε ενιαίες κατηγορίες με αρνητικό πρόσημο. Η περίπτωση των ναρκωτικών δεν ήταν η μόνη: το ίδιο συνέβαινε και όταν ο δράστης περιγραφόταν ως «άεργος και άνεργος» ή, στην περίπτωση ιδίως αντιβενιζελικών εφημερίδων, ως «πρόσφυγας». Επρόκειτο για μια διαδικασία στιγματισμού ατόμων και ομάδων που συντελούσε στην περιθωριοποίησή τους. Συνεπώς, η χρησιμοποίηση ανάλογων εκφράσεων μπορεί ίσως να ήταν μια δημοσιογραφική σύμβαση ή στερεοτυπική, αλλά αυτό δεν την καθιστά τυχαία, αθώα ή ασήμαντη. Εκείνο που προσέφεραν εν τέλει οι στήλες των εφημερίδων ή τα εγκληματολογικά και ψυχιατρικά κείμενα ήταν ανθρωπολογικοί τύποι, πρότυπα ανάγνωσης και ερμηνείας του κοινωνικού γίγνεσθαι με αναγωγή σε προκατασκευασμένες κατηγορίες που δεν αναγνώριζαν στα υποκείμενα τη δυνατότητα αυτενέργειας, πρωτοβουλίας και επιλογής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ταραγμένη και ραγδαία μεταβαλλόμενη ελληνική κοινωνία μπορούσε να εμφανιστεί λιγότερο ανοίκεια, χωρίς να παρίσταται η ανάγκη περιπλοκότερων ερμηνειών και κατ' επέκταση συνθετότερης αντιμετώπισης φαινομένων όπως η παραβατικότητα ή η χρήση ναρκωτικών, για τα οποία ως μόνη λύση προτασσόταν η ποινική καταστολή.

Σε κάθε περίπτωση, η σχέση ναρκωτικών-εγκληματικότητας αποτελούσε κοινό τόπο που, καθώς φαίνεται, δεν αμφισβητούσαν ούτε οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι. Εξαιρετικά σπάνιες ήταν οι περιπτώσεις που κάποιος από τους πρωταγωνιστές του αστυνομικού δελτίου επιχειρούσε να αποσυνδέσει τα ναρκωτικά από την τέλεση εγκληματικών πράξεων, όπως έκανε ένας ύποπτος για το φόνο του γιου της ερωμένης του, τον Νοέμβριο του 1929, δηλώνοντας στις εφημερίδες τα εξής, αφού το υποτιθέμενο θύμα βρέθηκε σώο και αβλαβές και ο ίδιος αφέθηκε ελεύθερος: «Αδίκως με κατηγορούν για εγκληματία. Εγώ πίνω κοκαΐνη και πουλάω ναρκωτικά, αυτό μονάχα κάνω. Ούτε λωποδύτης είμαι ούτε και φονιάς!..» (Ανώνυμος 1929, 2).

Συμπέρασμα

Σκοπός της ανακοίνωσης αυτής ήταν μέσα από τη μελέτη μιας συγκεκριμένης περίπτωσης εγκληματοποίησης, αυτής των ναρκωτικών ουσιών στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, να συμβάλει στη μελέτη της αλληλεπίδρασης κρατικού ελέγχου, περιθωριακών πρακτικών και κοινωνικών αναπαραστάσεων κατά την περίοδο που η εμπορία και η χρήση ναρκωτικών μετατράπηκαν από νόμιμες και κοινωνικά αποδεκτές πρακτικές σε παράνομες και ποινικά κολάσιμες δραστηριότητες. Καθώς η ποινικοποίηση, οι πρακτικές και οι αναπαραστάσεις διαπλέκονταν δυναμικά, υπαγόρευαν σε μεγάλο βαθμό δημόσιες πολιτικές και κατέληγαν συχνά να διαμορφώνουν κοινωνικές πραγματικότητες. Στο πλαίσιο αυτό, κοινοί τόποι όπως η άμεση σχέση ναρκωτικών και εγκλήματος εργαλειοποιούνταν, χωρίς να εξετάζεται κριτικά κατά πόσο ευσταθούν και κατά πόσο αντικατοπτρίζουν κοινωνικά φαινόμενα ή, αντιθέτως, κατά πόσο υποκρύπτουν πολύ πιο σύνθετους μηχανισμούς. Η εξέταση αυτών των μηχανισμών στο παρελθόν, μέσα από την κριτική ανάλυση των δημόσιων λόγων περί ναρκωτικών, υπαγορεύει μια πιο ευαίσθητη και προσεκτική προσέγγιση απόψεων και αντιλήψεων που επιβιώνουν μέχρι τις μέρες μας.

Βιβλιογραφία

- Aulin, S., Vejleskov, P. (1991). *Χασικλίδικα ρεμπέτικα: Ανθολογία – ανάλυση – σχόλια*. Museum Tusulanum Press, Copenhagen.
- Becker, H.S. (2000). *Οι περιθωριοποιημένοι: Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- Carratalá, R.E. (1939). *Toxicomanía y delincuencia*. Tall. Gráf. de la Penitenciaría Nacional, Buenos Aires.
- Goldstein, P. (1985). “The Drugs / Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework”, *Journal of Drug Issues*, vol. 15, n. 4, σ. 493-506.
- Hamilton, J.A. (1921). “Crime and the Drug Habit”, *New York Medical Journal*, vol. 114, n. 6, σ. 355-357.
- Kane, F.F. (1917). “Drugs and Crime (Report of Committee G of the Institute)”, *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, vol. 8, n. 4, σ. 502-506.
- Kolb, L. (1925). “Drug Addiction and its Relation to Crime”, *Journal of Mental Hygiene*, vol. 9, n. 1, σ. 74-89.

- Legrain, P.M. (1923). *La criminalité des toxicomanes*. Masson, Paris.
- Lindesmith, A. (1940). “‘Dope Fiend’ Mythology”, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 31, n. 2, σ. 199-208.
- Raskin White, H., Gorman, D.M. (2000). *Dynamics of the Drug-Crime Relationship*. Στο: U.S. Department of Justice (2000). *The Nature of Crime: Continuity and Change, Criminal Justice*, vol. 1, σ. 151-258.
- Tsiganou, J. (2003). *Law-Making on Drugs and Politics in Greece*. National Centre for Social Research, Athens.
- Watters, J.K., Reinerman, C., Fagan, J. (1985). “Causality, Context, and Contingency Relationships between Drug Abuse and Delinquency”, *Contemporary Drug Problems*, vol. 12, n. 3, σ. 351-373.
- Wood, N.W. (1939). “The Problem of Alcohol and Drug Addiction in Relation to Crime”, *British Journal of Inebriety*, vol. 37, n. 2, σ. 55-73.
- Zarandietia y Mirabent, E. (1921). *La delincuencia de la toxicomanía*. Reus, Madrid.
- Ανώνυμος. «Επικίνδυνος αύξησις». *Αθηναϊκά Νέα*, 08/11/1935.
- Ανώνυμος. «Η απροσδόκητος λύσις ενός μυστηρίου». *Σκριπ*, 18/11/1929.
- Ανώνυμος. «Ο εκφυλισμός της τοξικομανίας. Πώς προοδεύει εις την Ελλάδα». *Ελεύθερος Άνθρωπος*, 6/11/1931.
- Ανώνυμος. «Φαρμακεία εξ αμελείας». *Σκριπ*, 09/11/1905.
- Ανώνυμος. (1887). «Περί χασίς - Έκθεσις του δημάρχου Ορχομενού της Μαντινείας», *Ελληνική Γεωργία*, τ. 3, αρ. 3.
- Βούλτσος, Κ. (1901). *Αστυνομικοί κώδικες*. Εκδ. Κ. Χαιροπούλου, Αθήναι.
- Γαρδίκας, Κ. (1936). *Εγκληματολογία: Εισαγωγή και τα γενικά αίτια των εγκλημάτων*- τ. Α΄. Τυπ. Βασιλικής Χωροφυλακής, Αθήναι.
- Γαρδίκας, Κ. (1950). *Το χασίσιον ως παράγων εγκλημάτων*. Τυπ. Διευθύνσεως Εγκληματολογικών Υπηρεσιών, Αθήναι.
- Γιοφύλλης, Φ. «Πολιτισμός του σπιτιού και πολιτισμός του πεζοδρομίου». *Ακρόπολις*, 14/04/1915.
- Διαβάτης [Ιωάννης Κονδυλάκης]. «Οι τεκκέδες». *Εμπρός*, 18/12/1915.
- Ιωακείμογλου, Γ. Λογαράς, Γ. (1934). «Περί του κόστους επαρκούς τροφής πτωχών οικογενειών», *Ανάτυπο Ιατρικών Αθηνών*, αρ. 7.
- Κούζης, Α. (1914). *Περί των από της χρήσεως του χασίς κινδύνων*

- της τε δημοσίας υγείας και δημοσίας τάξεως. Στο: Κούζης, Α. Συλλογή ιατρικών πραγματειών δημοσιευθεισών εν Αθήναις. Τυπ. Αφών Β. Φραντζεσκάκη, Αθήναι.
- Κουκουτσάκη, Α. (2002). Χρήση ναρκωτικών, Ομοφυλοφιλία: Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου. Κριτική, Αθήνα.
- Κουρέτας, Δ. (1932). «Οι τοξικομανείς και οι τοξικομανίες», Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Υγιεινής, αρ. 1.
- Κουτσομάρης, Α. «Μία μεγάλη κοινωνική πληγή», Ιατρική Εφημερίς, αρ. 230, 15[18]/09/1932.
- Λ., Λ. (1929). «Οι κοκαίνομανείς εν Ελλάδι». Ημερήσιος Τύπος, 07/08/1929.
- Λεβ., Χρ. «Πώς εσώθη ο Πειραιάς εκ των πλοκάμων του “εμπορίου του θανάτου”». Ακρόπολις, 02/09/1936.
- Παξινός, Σ. (1940). Έγκλημα, Κοινωνία, Αστυνομία. Εκδ. Μ. Σαλιβέρου, Αθήναι.
- Παπαβασιλείου, Γ. (1884). «Χασίς – Haschisch», Εφημερίς της Εταιρείας της Υγιεινής, τ. 2, αρ. 5, σ. 141-148.
- Παπαϊωάννου, Σ. (2006). Ο Πειραιάς και το ρεμπέτικο τραγούδι: Ημερολόγιο 2006. Το Λιμάνι της Αγωνίας, Πειραιάς.
- Στριγγάρης, Μ. (1934). “Zur Frage des Heroinismus und seiner Verbreitung”, Nervenarzt, vol. 7, n. 5, σ. 235-242.
- Στριγγάρης, Μ. (1937). Χασίς: Ψυχοπαθολογική, κλινική, κοινωνιολογική μελέτη επί των συνεπειών του κανναβισμού. Εκδ. Μ. Σαλιβέρου, Αθήναι.
- Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας. (1937). Εγκληματολογική Στατιστική – Έτος 1933. Εθνικόν Τυπογραφείον, Αθήναι.